

УДК 75.01:7.038.6«19»

Прынцып цытавання ў жывапісе апошняй чвэрці XX стагоддзя

Цыбульскі М. Л.

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава”, Віцебск

У XX стагоддзі цытата перастае быць прыёмам, ці прынцыпам аднаго мастака – цытаванне сустракаецца ў творах шматлікіх аўтараў, яно становіцца з’явай, якая мае агульнае значэнне для развіцця мастацтва. У апошняй чвэрці мінулага стагоддзя цытаванне ўвогуле выкарыстоўваецца практычна ва ўсіх відах постмадэрнісцкага мастацтва і становіцца адным з найважных кампанентаў творчасці.

Артыкул прысвечаны аналізу цытавання як прыёму ў выяўленчым мастацтве, жывапісе. Разглядаючы сутнасць паняцця “цытата”, аўтар выяўляе асаблівасці цытавання ў мастацтве, дае характарыстыку відам і прынцыпам цытавання, тыпалогіі цытат, вызначае значнасць цытат у творах мастакоў XX стагоддзя; разглядае некаторыя асаблівасці цытавання ў беларускім жывапісе.

У мастацтве постмадэрнізму цытаты закліканы не столькі нагадваць пра мінулае, колькі прыводзіць да ўзнаўлення ў памяці жаданых формаў, выяў, каштоўнасцей, сэнсаў. Цытата прысутнічае як знак, як ключ да разумення выявы. У сваёй творчасці мастак выкарыстоўвае стылістыку цытуемага твора як прастору, у якой ён можна ствараць уласны мастацкі тэкст. Такім чынам, уласцівае XX стагоддзю ў цэлым і асабліва апошняй яго трэці, “цытатнае мысленне” найбольш ярка выявілася ў калажным злучэнні аўтарскага і цытаванага матэрыялу, выразна адлюстроўваючы практыку інтэртэкстуальнасці.

Ключавыя словы: XX стагоддзе, цытата, цытаванне, постмадэрнізм, выяўленчае мастацтва, жывапіс.

(Искусство и культура. – 2017. – № 3 (27). – С. 11–15)

Адрас для карэспандэнцыі: e-mail: mtsybulsky@rambler.ru – М. Л. Цыбульскі

Quotation Principle in the Late XXth Century Painting

Tsybulski M. L.

Educational Establishment "Vitebsk State P. M. Masherov University", Vitebsk

In the XXth century, quotation is no longer a technique or a principle of one painter; quotation can be observed in works by lots of authors, it becomes a significant phenomenon for the general development of art. Hence quotation in the late XXth century art is practically applied in all types of Post-modern art and becomes one of the most important creativity components.

The article centers round the analysis of quotation as a technique in fine arts, in painting. Considering the notion of the quotation the author points out features of quotation in painting, characterizes the types and principles of quotation, the typology of quotations, identifies significance of quotations in works by XXth century artists, considers some features of quotation in Belarusian painting.

In the art of Post-modern, quotations are not only to recall the past but also revive in memory desired forms, images, values, senses. The quotation is present as a sign, as a clue to understand the phenomenon. The artist uses in his work stylistics of the quoted piece of work as a space in which he can produce his own artistic text. Thus, "quotation thinking", which was typical of the whole XXth century and especially of its last thirty years, most vividly manifested itself in the collage combination of the author's and the quoted material and illustrated the practice of intertextuality.

Key words: XXth century, quotation, quoting, Post-modern, fine arts, painting.

(Art and Cultur. – 2017. – № 3 (27). – P 11–15)

Без перабольшвання, літаральна ўся гісторыя мастацтва можа служыць выдатным сведчаннем папулярнасці цытавання ў розныя эпохі. Але XX стагоддзе ў гэтым сэнсе, безумоўна, асаблівае. Менавіта ў гэты час цытата перастае быць прыёмам, ці прынцыпам аднаго мастака – цытаванне сустракаецца ў творах шматлікіх аўтараў, яно становіцца з'явай, якая мае агульнае значэнне для развіцця мастацтва. У апошняй чвэрці мінулага стагоддзя цытаванне ўвогуле выкарыстоўваецца практычна ва ўсіх відах постмадэрнісцкага мастацтва і становіцца адным з найважных кампанентаў творчасці.

Вельмі распаўсюджанае ў навуцы паняцце "цытата" часцей за ўсё разглядаецца даследчыкамі ў кантэксце славеснасці, дзе з'ява цытавання даволі добра вывучана. У апошнія часы цікавыя даследаванні гэтай праблемы прадстаўлены і музыказнаўцамі [1]. Тым не менш цытаванне як прыём у жывапісе застаецца ў ліку малавывучаных. Спецыяльных даследаванняў, прысвечаных вывучэнню прынцыпу цытавання ў выяўленчым мастацтве, увогуле не існуе.

Цытаванне як адмысловы сродак мастацкай выразнасці ў сувязі з недастатковай вывучанасцю дадзенага пытання патрабуе сур'ёзнага мастацтвазнаўчага даследавання, якое прадугледжвае міждысцыплінарны падыход. Спробаў філасофскага асэнсавання феномену цытавання, якія сінтэзуюць культуралагічны і мастацтвазнаўчы метады, сучаснымі гуманітарнымі ведамі фактычна не прадпрымалася [2].

Мэта дадзенага артыкула – прааналізаваць асаблівасці выкарыстання прынцыпу цытавання ў жывапісе апошняй чвэрці XX стагоддзя, у тым ліку ў беларускім жывапісе гэтага часу. Важна і неабходна разглядаць сутнасць паняцця "цытата", выявіць асаблівасці цытавання ў мастацтве, даць характарыстыку відам і прынцыпам цытавання, тыпалогіі цытат, вызначыць іх значнасць у творах мастакоў XX стагоддзя; разглядаць асаблівасці цытавання ў беларускім жывапісе.

Цытата і цытаванне ў мастацтве. У даведачнай літаратуры цытата (citatum) падаецца як

"даслоўная вытрымка з якога-небудзь тэксту" [3], ці "даслоўна прыведзеныя чые-небудзь словы" [4]. Сярод іншых, больш шырокіх вызначэнняў цытаты, пазначэнне яе, як "дакладнай перадачы сукупнасці выяў, знакаў..." [5]. І гэта зразумела – цытаваць можна не толькі пэўны тэкст, але фрагмент іншага твора, жанр, стыль і г. д. У дадзенай працы ў дачыненні да выяўленчага мастацтва пад "цытатай" мы будзем разумець выкарыстанне ў жывапісным тэксце фрагмента іншага тэксту, які дыферэнцыраваны ад аўтарскага кантэксту і з'яўляецца ўвасабленнем сферы іншага сэнсу.

Сярод галоўных патрабаванняў да любой цытаты – яе дакладнасць і дарэчнасць. Цытата павінна мець маркіраваны характар, захоўваць сваё "незалежнае становішча" ў тэксце, валодаць сэнсавай самастойнасцю, успрымацца як фрагмент, узяты звонку. І да таго ж, быць аформленай менавіта як цытата. Калі ў тэксце цытата вылучаецца двукоссямі, ці шрыфтам і забяспечваецца спасылкай на крыніцу, то напэўна павінны існаваць прыёмы і метады вызначэння цытаты ў мастацтве выяўленчым.

Звычайна цытата ўжываецца ці для падмацавання той або іншай думкі аўтарытэтным выказаннем, ці як найбольш дакладная па сэнсе яе фармулёўка, ці для крытыкі цытаванай думкі. Цытата заўсёды з'яўляецца вынікам усвядомленых дзеянняў аўтара, у адрозненне ад нярэдка неасэнсаваных, мімавольных запазычанняў.

Як і ў тэксце, дзе магчыма пры цытаванні мадэрнізаваць арфаграфію, пунктуацыю, у выяўленчым мастацтве існуюць аналагічныя прыёмы. Галоўным застаецца захаванне сэнсавай дакладнасці цытаты. Скарачаць цытату, адкідаючы лішнія, на думку аўтара, элементы, дапушчальна, толькі калі гэта не можа змяніць яе сэнс. Цытата іменна ў тым выпадку будзе карыснай для вобразнасці, калі глядач зможа пазнаць у цытаваным фрагменце так званыя зыходныя рысы цытаванага матэрыялу.

Асабліва трэба сказаць пра семантыку цытат, якая, безумоўна, залежыць ад гісторыка-культурнага кантэксту. Семантыка цытаты мае

шматслойны характар і абумоўлена не толькі першакрыніцай, але і характарам узаемадзеяння цытаты і кантэксту. У цытаце першапачатковы семантычны план захоўваецца, у запазычанні – зліваецца з кантэкстам. Вынікам перакрываўвання, ці налажэння семантычных палёў становіцца нараджэнне новага кантэксту, новага вымярэння мастацкай рэальнасці.

Прынята лічыць, што цытаванне злучана пераважна з тэкстамі, ці з творамі, якія маюць лінейную арганізацыю, і як бы паступова разгортваюцца ў часе. Паколькі жывапіс асабліва XX стагоддзя, да такіх не належыць, нярэдка робіцца выснова, што выкарыстанне цытат у гэтай галіне адбываецца ў значна меншай ступені. Больш таго, у выяўленчым мастацтве, ці, напрыклад, у музыцы адназначная атрыбуцыя цытаты часам аказваецца даволі цяжкай справай. Вызначэнне цытаты патрабуе ад даследчыка, ці гледача пэўных ведаў і вопыту, і акрамя таго знаёмства з вялікай колькасцю першакрыніц. Аналізуючы карціну, мы не столькі імкнемся ідэнтыфікаваць цытаты, колькі звяртаем увагу на вобраз і мастацкія метафары, якія сфарміраваныя з дапамогай выкарыстаных цытат.

Цытаванне як прынцып у гісторыі мастацтва і мастацтве XX стагоддзя. Цытаванне як прынцып у гісторыі мастацтва, як спосаб пабудовы мастацкага тэксту мае даўнія традыцыі. Цытаты ў творах мастацтва ў розныя часы “маглі насіць праграмны характар, ці маглі падсвядома выяўляцца ў творах, быць адлюстраваннем заканамернасцяў педагогічнай сістэмы, залежаць ад адзінства сюжэту і іканаграфіі” [6]. Без перабольшвання можна сцвярджаць, што цытаты, прамыя ці ўскосныя запазычванні, у гісторыі мастацтва існавалі на працягу яго развіцця. Так, у старажытнасці і ў сярэднія вякі цытаванне ў творах мастацтва было злучана з паняццем канону, у Новы час – з традыцыямі школы. У XX стагоддзі з ростам значэння індывідуалізму як у грамадстве, так і ў мастацтве, канон і традыцыя паступова саступаюць месца новай мастацкай стратэгіі, накіраванай на выпрацоўванне ўнікальнай стылістыкі, мастацкай мовы, формы рэпрэзентацыі [2]. Калі ў папярэдніх стагоддзях цытата падпарадкоўвалася стылявым нормам кантэксту і для незнаёмага з першакрыніцай гледача была, магчыма, незаўважнай, то ў XX стагоддзі цытата часам знарочыста падкрэслена і нават з’яўляецца дамінантай складанай вобразна-пластычнай канструкцыі твора. У апошнія трыццаці XX стагоддзя цытаванне ўсё часцей пачынае насіць характар апеляцыі да “чужога слова”, “іншай думкі”, да той ці іншай традыцыі.

Стагоддзі развіцця мастацтва паказалі наколькі разнастайнымі могуць быць запазычванні і ўключэнні “чужога” ў “сваё”: ад дакладных цытат да іх інтэрпрэтацый, алюзіі і рэмінісцэнцый.

Тыпалогія цытат. Шматлікімі даследчыкамі неаднойчы паказвалася неабходнасць увядзення ў навуковы зварот вызначанай тыпалогіі цытавання. Сярод тых, хто прычыніўся да гэтага, былі У. Эка, І. Дабрыцына, В. Гор, М. Шуб, А. Зора і іншыя. Але большасць прапанаваных вышэйназванымі аўтарамі варыянтаў тым не менш у поўнай меры не вычэрпвае ўсе магчымыя віды цытавання.

Звычайна пры тыпалагізацыі цытат улічваюцца: аб’ект цытавання, ступень паўнаты, колькасць цытат у творы, ступень прачытваемасці і кантэкстуалізацыі цытаты і інш.

Як ужо адзначалася, аб’ектам цытавання далёка не заўсёды з’яўляецца той ці іншы тэкст. Гэта можа быць стыль ці, напрыклад, творчая манера. Па ступені паўнаты цытаванне можа быць поўным і няпоўным. Гэта залежыць ад таго, якое месца (дамінантнае, ці другараднае) займае цытата ў творах, ад ступені выкарыстання і перанясення ў новы твор асноўных заканамернасцяў кампазіцыі, стылістыкі, сюжэту, сэнсавага зместу папярэдніка. Поўнае цытаванне, напрыклад ў жывапісе, практычна не распаўсюджана, паколькі вельмі абмяжоўвае творчую свабоду мастака. У сваю чаргу, пры няпоўным цытаванні цытата з’яўляецца ўсяго толькі другараднай часткай твора паслядоўніка.

Па колькасці цытат у творы адрозніваюць монацытаванне і поліцытаванне (так званыя палімпсэст). Адзначым, што поліцытаванне прадугледжвае “пранікненне ў твор мноства галасоў, інтэртэкстаў, дасылак, якія, пераплітаючыся, фармуюць павуцінне сэнсаў і выяў, і ўзаемадзеініруючы, спараджаюць новыя” [2]. Поліцытаванне звычайна вядзе да фарміравання калажнай структуры твора з выкарыстаннем часам стылістычна разнастайных цытат.

Па ступені прачытваемасці вылучаюць відавочныя і ўтоеныя цытаты (так званыя намёкі). Відавочныя цытаты без цяжкасцяў прачытваюцца, і звычайна ўсвядомлена падкрэслены аўтарам. У сваю чаргу цытата – намёк не заўсёды паддаецца ідэнтыфікацыі і скіравана да асацыяцый і канатацый.

Вызначаючы прынцыпы тыпалагізацыі цытат, А. Зора выдзяляе і так званыя наратыўны прынцып, з’арыентаваны на мастацкі вобраз і змястоўны бок твора. “Так, магчыма пабудова тыпалогіі цытавання на падставе характару цытавання, які падзяляецца на іранічнае, настальгічнае, пратэстнае, гульнявое цытаванне і цытату як «функцыю памяці»” [2].

У цэлым цытаты варта адрозніваць ад запазычвання, пры якім уключаны ў тэкст матэрыял не разглядаецца аўтарам як чужы. Цытата, як і запазычванне, у той ці іншай ступені можа трансфармавацца, творча перапрацоўвацца, і выступаць як рэмінісцэнцыі, алюзіі, парафразы, імітацыі, аранжыроўкі, транскрыпцыі, стылізацыі, парадыраванні і г. д. Безумоўна, усё вышэйпералічанае не з’яўляецца ў поўнай меры цытаваннем і адлюстроўвае ў першую чаргу сам прынцып выкарыстання чужога кантэнту.

Цытаты ў жывапісных творах. Наўрад ці магчыма знайсці нейкае асаблівае вызначэнне цытаты ў жывапісе, маючы на ўвазе акрэсліванне гэтым тэрмінам канкрэтнага набору прымет менавіта ў дадзенай галіне мастацтва. Калі ў тэксце цытата звычайна ўзята ў дзюксы і на яе дадзена спасылка, то ў знакавай цытаце такое немагчыма. У жывапісным “тэксце” цытата не мае дакладнай абмежаванасці. Аўтар можа падкрэсліць межы цытаты толькі за кошт стылявога кантрасту,

вобразна-пластычных, рытмічных, фактурных сродкаў, але можа гэтага і не рабіць. Даволі часта мастак выкарыстоўвае стылістыку цытуемага твора як прастору, у якой ён можна ствараць уласны мастацкі тэкст (вобраз).

У жывапісе можа быць і нешта падобнае на тое, калі аўтар пераказвае “сваімі словамі” першакрыніцу, ці яе фрагмент. Важным пры гэтым з’яўляецца вызначэнне суадносін цытаты з аўтарскім кантэкстам. Так, цытата можа быць ўключана, ці не ўключана ў аўтарскі стыль. Звычайна глыбінныя сэнсы цытаты ўступаюць у дыялог з прасторай аўтарскага слова. Цытаваны матэрыял рэдка, але бывае кантрасны кантэксту, знаходзячыся да яго ў апазіцыі.

Бывае і так, што мастакі нібыта цытуюць саміх сябе – ствараюць рэплікі ўласных твораў. Такая аўтацытата адсылае гледача да іншага тэкста таго ж аўтара.

Цытаванне як праява прынцыпу камплементарнасці таксама з’ява ў выяўленчым мастацтве відавочная. Больш таго, камплементарнасць становіцца адной з найбольш значных кантэкстуальных уласцівасцяў цытаты.

Функцыі цытаты ў жывапісным творы самыя розныя. Цытата можа выконваць ролю эпіграфа, ці нешта акцэнтаваць, можа задаваць кантэксны сэнсавы фон, ці адсылаць да нейкага стылю, эпохі, творчасці таго ці іншага мастака. Дзякуючы цытаце аўтар мае магчымасць уключаць у сваю сістэму каштоўнасцяў іншую сэнсавую пазіцыю, якая пацвярджае, ці дапаўняе яго ўласную. Адначасова, звяртаючыся да чужога слова, ён дапушчае існаванне іншага погляду.

Важнае месца ў жывапісе апошняй чвэрці XX стагоддзя займае цытаванне твораў народнага мастацтва, фальклору. Праз цытаванне матэрыялу народнай творчасці праяўляюцца рысы нацыянальнага, вылучаецца прыярытэтная для мастака прастора вобразнасці.

Цытаванне ў кантэксце постмадэрнізму. У эпоху постмадэрнізму ў мастацтве цытата выкарыстоўваецца як знак, як ключ да разумення выявы, вобраза [7]. На мяжы стагоддзяў цытаванне вызначае і новае стаўленне да аўтарства.

Наўрад ці папулярнасць цытаты і цытавання ў мастацтве постмадэрнізму было абумоўлена толькі крызісам мастацтва і культуры, ці, напрыклад, тым, што чалавецтва вычарпала свае творчыя патэнцыі да стварэння чагосьці арыгінальнага. Нягледзячы на думку многіх, што цытаванне, вар’іраванне фрагментаў сусветнай культурнай спадчыны, гэта ўсё, на што зараз мастацтва здольнае, – далёка было не так. Мастацтва, мастакі проста гулялі з матэрыялам, прыдумлялі незвычайныя, нават эпатажныя камбінацыі, цытавалі класіку. І працягвалі “выдаваць за новае старанна прычэсанае і заграмаванае старое” [8].

У апошняй чвэрці XX стагоддзя пашырылася практыка “міжвідавога цытавання”, калі мастакі пачалі выкарыстоўваць цытаты з твораў літаратуры ці, напрыклад, кінематографа. У сваю чаргу цытаты з твораў жывапісу часам становіліся цытатамі ў творах кінематографістаў. Побач з цытаваннем адной

з універсальных стратэгий мастацтва гэтага часу становіцца інтэрпрэтацыя. “Відаў і разнавіднасцяў інтэрпрэтацыі настолькі шмат, што традыцыйныя тэрміналагічныя «запаснікі» яе нагадваюць лабірынт, у які лёгка трапіць, ды з якога нялёгка выбрацца” [9].

Тэорыя інтэрпрэтацыі ў апошняй трэці XX стагоддзя атрымала развіццё і папулярнасць у выглядзе самых разнастайных форм, такіх як пераклад (дэшыфровка тэкставага кода), “дэканструкцыя”, “рэмэйк”, “рэмікс”, “парафраза” (пераказанне) і іншыя. Пералічаныя вышэй формы, сутнасна пераклікаючыся з цытаваннем, былі распаўсюджаны ў розных галінах мастацтва. Так, напрыканцы мінулага стагоддзя пачынаецца выбух рэмейк-вытворчасці. Рэмейк дазваляў вылучыць такія фабульныя, сюжэтныя, стылявыя і кампазіцыйныя фрагменты у раней адзнятых кіна- і тэлэворах, якія па шэрагу іх уласцівасцяў і характарыстак былі прыдатнымі для стварэння новых мастацкіх твораў. Рэмейк далёка не заўсёды тэкстуальна паўтараў фільм, па матывах якога ён ствараўся. Маглі быць зменены жанр, тэма і асноўная ідэя, дададзены, ці прыбраны некаторыя сюжэтныя элементы, часткова зменены склад падзей. Сюжэт мог быць мадэрнізаваны, адаптаваны, перанесены ў іншае культурнае асяроддзе [10]. Па сутнасці, “праз мастацтва як інтэрпрэтацыю і інтэрпрэтацыю як мастацтва мы ... дабудуём, пераўтвараем свет, ... (..) У прынцыпе ўсё, што дзелася да нас і без нас, мы можам уяўна ўзнавіць, як і «адмяніць», прайграць у мастацкай прасторы – часе, і, значыць, «асабіста» ўмяшцаць ў былое” [9].

Цытаванне як іранічнае пераасэнсаванне мінулага ў мастацтве постмадэрнізму становіцца ўжо цалкам самастойным сродкам мастацкай выразнасці. Іронія ў мастацтве тоесна злучана з “гульнёй” з цытатамі. Настальгічныя цытаты закліканы не столькі нагадаць пра мінулае, колькі прыводзіць да ўзнаўлення ў памяці жаданых формаў, выяў, каштоўнасцяў, сэнсаў. Цытата як функцыя памяці найбольш блізкая да настальгічнага цытавання, пры гэтым яна не надзелена адчуваннем немагчымасці вярнуць мінулае. Але існуе і пратэстны від цытавання, заснаваны на адмаўленні ад традыцыі.

Нехта лічыць, што цытаванне як характэрная рыса мастацтва апошняй трэці XX ст. “накіравана, галоўным чынам, на разбурэнне гамагенных сутнасцяў творчай асобы, мастацкага працэсу і твора мастацтва (адгэтуль вядзе пачатак ідэя «смерці аўтара», дамінаванне ролі інтэрпрэтатара, папулярнасць цытавання як спосабу ператварэння твора ў своеасаблівы калаж сэнсаў) [2]. І разам з тым, як бы там не было, цытатнасць у мастацтве гэта наша рэальнасць, якую немагчыма адмяніць. Уласцівае XX стагоддзю ў цэлым і асабліва апошняй яго чвэрці, “цытатнае мысленне” найбольш ярка выявілася ў калажным злучэнні аўтарскага і цытаванага матэрыялу, выразна адлюстроўваючы практыку інтэртэкстуальнасці.

Цытатнасць у беларускім жывапісе. Пачынаючы з канца 1970 – пачатку 1980-х гадоў у беларускім мастацтве сталі з’яўляцца творы, у

якіх вобразы былі злучаны як з вядомымі творами сусветна вядомых мастакоў, так і з вобразамі нацыянальнага фальклора і этнаграфіі. У творах прадстаўнікоў самых розных творчых аб'яднанняў такіх, як ("Квадрат", "Форма", "Галіна", "Няміга-17", "Пагоня", "Верасень" і інш.) выразна прагучала жаданне пераасэнсаваць сусветную спадчыну авангарда і славіць традыцыі беларускай культуры. Гэта быў час станаўлення постмадэрнізму ў мастацтве і цытатнасць, як адна з яркіх прымет мастацтва гэтага перыяду актыўна набірала папулярнасць у творах беларускіх жывапісцаў. Ніхто не збіраўся адмаўляцца ад прэтэнзіі на ўнікальнасць індывідуальнай творчай манеры, ад эксперымента, ці пошуку наватарскіх форм. Але ж прыцягальнасць цытатнага дыскурсу была відавочнай. Прастора сусветнага мастацтва, спадчына беларускага мастацтва служылі той глебай, якая стала цікавай асабліва для маладых мастакоў.

Квінтэсэнцыяй выкарыстання цытат і цытавання ў беларускім мастацтве стаў выставачны праект "Дыялог эпох. Інтэрпрэтацыі", які адбыўся ў Мастацкай галерэі Г. Вашчанкі ў верасні 2014 года. На ім беларускія мастакі і скульптары прапанавалі знаўцам і аматарам класічнага мастацтва паглядзець на вядомыя шэдэўры з незвычайнага ракурсу. Удзельнікі праекту – вядомыя сучасныя беларускія мастакі і скульптары, у сваіх творах звярнуліся да прынцыпу цытавання вобразаў класічнага і посткласічнага мастацтва. Больш таго, сама выстава была задумана як праект-даследаванне, галоўнай мэтай якога стала знаёмства моладзі з творами класічнага мастацтва праз карціны і скульптуры сучасных аўтараў. Мастакі злучаюць у сваёй творчасці традыцыйныя і наватарскія выяўленчыя сродкі, звяртаюцца да класічных прататыпаў сваіх твораў і змяшчаюць іх у зусім іншы, нечаканы і вельмі індывідуальны кантэкст. Ці не ў кожнай працы беларускіх жывапісцаў прадстаўлены выразны ўнутраны дыялог з гісторыяй, традыцыяй, часам. Насуперак звыкламу проціпаставленню актуальнага мастацтва класіцы, праект заклікае паказаць безумоўную прыналежнасць сучаснага беларускага мастацтва бесперапыннай заходнееўрапейскай выяўленчай традыцыі. У шэрагу твораў выкарыстоўваецца прыём прамого цытавання вядомых класічных сюжэтаў.

Заклучэнне. Падводзячы вынікі, варта падкрэсліць, што цытатнасць нельга лічыць

толькі з'явай толькі XX стагоддзя, паколькі дыялог запазычванняў, заснаваны на міжкультурных камунікацыях – з'ява, уласцівая многім эпохам. Мастацтва XX стагоддзя ўсё больш асэнсоўваецца як тэрыторыя дыялога. Відавочна, што мастак звяртаецца да цытавання зусім не таму, што ў яго няма ўласных думак і ідэй.

У апошній трэці мінулага стагоддзя цытата ператвараецца ў спецыфічны мастацкі феномен, які ўскладняе кантэкст твора. Мастакі выкарыстоўваюць і асэнсаваныя цытаты, і цытаты апасродкаваныя. Як і мастацтва мінулага стагоддзя, сучаснае мастацтва звяртаецца да выяў і вобразаў розных эпох і культур, знаходзячы натхненне ў шматслоўным змешванні цытат, прыёмаў, стыляў. Мастацтва абвясчае прынцып дэканструкцыі, вольна супастаўляе цытуемыя фрагменты, выбудоўвае сістэму спасылак і алузіі.

ЛІТАРАТУРА

1. Денисов, А. Феномен музыкальной цитаты – проблемы исследования / А. Денисов // Musicus: Вестн. Санкт-Петербург. консерватории имени Н. А. Римского-Корсакова. – СПб., 2009. – № 5(18); Лаврова, С. Цитирование в творчестве современных композиторов / С. Лаврова. – 2-е изд., доп. – СПб., 2007. – 128 с.
2. Зоря, А. А. Типология цитирования в искусстве второй половины XX века / А. А. Зоря // Актуальные проблемы теории и истории искусства-2012: тез. докл. междунар. конф. / под ред. С. В. Мальцевой, Е. Ю. Станюкович-Денисовой. – СПб., 2012. – С. 334–341.
3. Розенталь, Д. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Розенталь, М. Теленкова. – М., 1985. – С. 385.
4. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лехина, С. М. Локшиной, Ф. Н. Петрова (гл. ред.). – 14-е изд. испр. – М.: Русский язык, 1987. – 608 с.
5. Morawski, S. The Basic Functions of Quotation / S. Morawski // Sign, Language, Culture/ Paris: Mouton, 1970. – P. 691.
6. Арутюнян, Ю. И. Цитаты и аналогии: некоторые аспекты изучения влияний в искусстве прошлого и современности / Ю. И. Арутюнян // Вестн. Санкт-Петербург. гос. ун-та культуры и искусств. – Вып. № 2. – С. 127–134.
7. Постмодернизм: взгляд из XXI века: коллективная монография / отв. ред. Н. О. Осипова. – М.; Киров: Изд-во Моск. гуманитар. ун-та; Изд-во Вятск. гос. гуманитар. ун-та, 2009. – 285 с.; 21 см.
8. Фукуяма, Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М., 2004. – С. 67.
9. Вайткевич, В. Перастварэнні бясконцыя / В. Вайткевич // Мастацтва. – № 4. – 2005. – С. 2.
10. Огнев, К. К. Ремейк как явление экранной культуры / К. К. Огнев // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики: в 2 ч. – Тамбов: Грамота, 2015. – Ч. I. – № 1(51). – С. 129–132.

Паступіў у рэдакцыю 29.07.2017 г.